

Джафаров Д.М.
курсант 2 курсу ФПФПВВ
ННІПФПМГБВВ НАВС
Науковий керівник:
Павловська А.А.
кандидат юридичних наук

ВИКОНАННЯ НАКАЗУ ЧИ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Посередником між завданням та очікуваним результатом управління виступає управлінська функція, підґрунтям якої є владні відносини. У таких випадках особи, що реалізують своє право на пред'явлення розпорядчих вимог, та особи, які безпосередньо їх виконують, знаходяться на різних управлінських рівнях: між ними існують відносини “влади або підлеглості”, основою яких виступає наказ.

Виконання наказу інколи поєднується із колізією інтересів особи, що його виконує, з одного боку, і сторони, якій заподіяно шкоду внаслідок виконання такого наказу, з іншого. Це обумовлює необхідність визначення пріоритетів таких інтересів, що одночасно претендують на задоволення, їх ієрархію з точки зору зацікавленості в них суспільства. Вирішення цих завдань неможливе без науково обґрунтованого розуміння категорії “наказ”, поглибленого дослідження юридичної природи його виконання, умов правомірності заподіяння шкоди у зв'язку з виконанням наказу, а також без врегулювання на підставі отриманих результатів прав та обов'язків вказаних зацікавлених сторін. Дослідженню зазначених вище проблем і присвячена ця робота.

Ці проблеми займали чільне місце в дослідженнях М.Д. Дурманова, В.В. Леоненка, А.В. Наумова, А.А. Піонтковського, І.І. Слуцького, А.А. Тер-Акопова, А.Н. Трайніна, Ю.М. Ткачевського, В.М. Чхиквадзе, М.І. Якубовича та інших відомих вчених. Місце виконання наказу серед обставин, що виключають злочинність діяння, було предметом поглибленого наукового аналізу в працях П.П. Андрушка, Ю.В. Бауліна, П.П. Михайленка та В.І. Михайлова.

Аналізуючи істотні ознаки наказу, під ним слід розуміти вимогу розпорядчого характеру органу управління, а так само особи, якій надано владні повноваження, про вчинення або не вчинення певних дій іншою особою чи визначеним колом осіб, на яких покладено обов'язок виконувати цю вимогу.

Правомірним є в будь-якому випадку законний наказ, який відповідає наступним умовам: законність вимог, що він містить; дозволені способи та засоби його виконання (ознаки законності наказу за змістом); наявність повноважень у особи чи органу, які віддають наказ, до таких дій; віддання наказу в межах їх компетенції; дотримання встановленої форми та порядку віддання наказу (ознаки законності наказу за формою).

Особливістю злочинного наказу є те, що завжди завдяки його виконанню вчиняються чи мають бути вчинені передбачені кримінальним законом суспільно-небезпечні діяння. Віддання такого наказу, за наявності необхідних підстав, містить ознаки злочину.

Сьогодні сучасна наука кримінального права висуває такі умови законності наказу. Він повинен бути:

- виданим компетентним органом чи посадовою особою в межах компетенції цієї посадової особи чи органу;
- відданим із дотриманням необхідної форми та порядку його видання;
- ґрунтуватися на законі чи іншому нормативному акті;
- передбачати скоєння протиправних дій виконавцем.

Відповідно до ч. 1 ст. 41 КК дія або бездіяльність особи, що заподіяла шкоду право охоронюваним інтересам, визнається правомірною, якщо вона була вчинена з метою виконання законного наказу або розпорядження. Особа, яка одержала законний наказ, зобов'язана його виконати. За своєю юридичною природою виконання законного наказу – це виконання особою свого юридичного обов'язку. Відмова від виконання такого наказу, його невиконання або неналежне виконання є правопорушенням, у тому числі – злочином (наприклад, для військовослужбовця передбачена кримінальна відповідальність за непокору (ст. 402 КК) та невиконання наказу (ст. 403 КК)).

Заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам під час виконання наказу можливе лише за наявності відповідної підстави. Такою підставою відповідно до ч. 1 ст. 41 і є законний наказ. Цей наказ – необхідна і достатня підстава відповідної дії або бездіяльності, якщо у особи існувала реальна можливість його виконання.

Перший елемент підстави, що аналізується, – це наявність законного наказу або розпорядження. Відомо, що терміни “наказ” і “розпорядження” фактично є синонімами. Крім того, вже визнано, що термін “наказ” є родовим щодо інших актів управління (розпорядження, вказівка тощо). Щодо обставини, що виключає злочинність діяння, наказ – це акт управління, виданий уповноваженою службовою особою, який приписує певній особі (групі осіб) вчинити дію або бездіяльність, пов'язану із заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони.

За своїм змістом наказ повинен відповідати повноваженням особи, яка видала його. Крім того, він повинен приписувати вчинення діянь, що за зовнішніми (об'єктивними) своїми ознакам збігаються з фактичними ознаками якогось злочину. Інший наказ не є предметом КК. Крім того, наказ не повинен суперечити чинному законодавству і не може бути пов'язаний з порушенням конституційних прав та свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 41 КК). Чинне законодавство – це не тільки закони, а й підзаконні акти. Наказ, що не відповідає закону або цим актам, визнається незаконним. Виконання такого наказу, пов'язане з заподіянням шкоди об'єктам кримінально-правової охорони, не виключає кримінальної відповідальності за заподіяну шкоду.

Другий елемент, що характеризує підставу виконання законного наказу, – це наявність у особи, зобов'язаної виконати такий наказ, реальної можливості для цього. Якщо така можливість була відсутня, наприклад, через хворобу виконавця, відсутність відповідної кваліфікації, досвіду тощо, то особа не підлягає відповідальності за невиконання обов'язкового для нього наказу.

У частині 3 ст. 41 КК зазначено, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно злочинний наказ або розпорядження. Це положення цілком відповідає ст. 60 Конституції України, в якій передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази. За віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Особа, яка виконала злочинний наказ, підлягає кримінальній відповідальності, як і особа, що віддала такий наказ. Так, службова особа, що віддала злочинний наказ, підлягає відповідальності за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) і за підбурювання (організацію) вчинення злочину, передбаченого в наказі. Відповідальність особи, яка виконала такий наказ, залежить від того, чи усвідомлювала вона злочинний характер наказу.

Очевидно, що в цьому випадку особа повинна оцінити одержаний нею наказ, виходячи з його злочинності або не злочинності. Якщо для особи очевидно, що наказ є злочинним, і вона, проте, виконала такий наказ, то така особа підлягає кримінальній відповідальності за вчинення злочину на загальних підставах як виконавець злочину. Це положення сформульоване в ч. 4 ст. 41 КК “Особа, що виконала явно злочинний наказ або розпорядження, за діяння, вчинені з метою виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах”. При цьому суд може визнати вчинення злочину на виконання такого наказу обставиною, яка пом'якшує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 66 КК).

Особа, яка одержала злочинний наказ, може і не усвідомлювати його злочинного характеру. Проте якщо за обставинами справи вона повинна була і могла це усвідомлювати, то вчинене розглядається як необережний злочин, якщо, звичайно, таке діяння передбачене в КК як злочинне. Якщо особа не усвідомлювала і не могла усвідомлювані злочинного характеру наказу чи розпорядження, то за діяння, вчинене з метою виконання такого наказу чи розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, що віддала злочинний наказ чи розпорядження (ч. 5 ст. 41). У цьому випадку особа, яка виконала наказ, є своєрідним знаряддям в руках того, хто віддав злочинний наказ (так зване опосередковане заподіяння). Останній підлягає відповідальності як виконавець того умисного злочину, вчинення якого передбачалося в наказі і який він вчинив “руками” невинного “виконавця” (ч. 2 ст. 27 КК).

Отже, виконання законного наказу як обставина, що виключає злочинність діяння, – це правомірне заподіяння шкоди право охоронюваним

інтересам особи, суспільства або держави особою, зобов'язаною виконати цей наказ.

Дане питання підлягає постійному вивченню оскільки в сучасній державі людина не повинна бути знаряддям в чужих руках, йому повинна бути надана можливість усвідомити відданий наказ (розпорядження), навіть, якщо він знаходиться на службі в спеціальних органах держави, де виконання наказу грає головну роль. І не важливо генерал це або солдат, або директор і службовець, будь-яка людина повинна усвідомлювати і продумувати здійснювані нею дії при нанесенні збитку ризикованими діями (бездіяльністю) або віддачею і виконанням наказу.

Князький С.В.

курсант 3 курсу ФПФПВВ
ННІПФПМГБВВ НАВС

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СНАЙПЕРСЬКОЇ ЗБРОЇ

У доповіді розглянута історія створення та перспективи розвитку снайперської зброї, засоби і способи маскування при стрільбі із снайперської зброї, сучасні зразки снайперської зброї.

Інтерес до снайперської теми надзвичайно великий. Тим більше, що впродовж останніх сорока років на території колишнього СРСР докладних інструкцій по снайперській практиці не видавалося. Брак такої інформаційно-довідкової літератури гостро відчувається не тільки у військах, але і в контртерористичних підрозділах, в органах правопорядку, а також в частинах спеціального призначення. Великий інтерес до даної теми проявляють не тільки військові, але і промислові фахівці, власники нарізної зброї з оптичними прицілами, а також майстри-зброярі.

Розвиток снайперської зброї та тактики дій почав набирати оберти під час Першої Світової Війни, коли через широке застосування кулеметів, військові дії стали носити позиційний характер.

Під час Другої Світової Війни снайпери вже активно застосовувались всіма ворогуючими сторонами, хоча спеціальної зброї для них усе ще не було – у якості снайперських застосовувалися гвинтівки, відібрані серед звичайних за кращими показниками купчастості й оснащені оптичними прицілами.

Протягом ХХ століття увага до тактики військових дій та снайперської зброї бурхливо зростала. Однак у військового керівництва більшості держав світу постійний і неослабний інтерес до снайперської зброї виник лише в 70-х роках минулого століття, коли такі явища, як тероризм, захоплення заручників стали масовими. Численні локальні конфлікти також із всією